

Hungaro-Raetica

BY

PROF. DR. ALFRÉD TÓTH

Mikes International

The Hague, Holland

2007

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományából tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN-13: 978-90-8501-110-1

NUR 616

© Mikes International 2001-2007, Alfréd Tóth 2007, All Rights Reserved

PUBLISHER'S PREFACE

This year we published electronically from Professor Alfréd Tóth his great *Etymological Dictionary of Hungarian (EDH)*, which was complemented by three addenda. With this volume we present a different type of work entitled *Hungaro-Raetica*.

The Hague (Holland), July 2, 2007

MIKES INTERNATIONAL

CONTENTS

<i>Publisher's preface</i>	III
<i>The Riddle of "Riddle": Hung. rejteni and the common origin of Sumerians and Raetians.</i>	1
1. Introduction.....	2
2. Word history in the different language families.....	3
2.1 Sumerian.....	3
2.2 Semitic languages.....	4
2.3 Hamitic languages.....	6
2.4 Indo-European languages.....	7
2.5 Uralic languages.....	8
2.6 Altaic languages.....	17
2.7 Sino-Tibetic languages.....	17
2.8 North American Indian languages.....	18
2.9 Polynesian languages.....	19
3. Conclusions.....	20
4. Bibliography.....	22
<i>Another Hungarian-Raetic isogloss: Hung. gede, gida, gödölye "kid, little goat."</i>	25
1. Introduction.....	26
2. Word history in the different language families.....	27
3. Conclusions.....	32
4. Bibliography.....	33
<i>About the author</i>	35

The Riddle of “Riddle”: Hung. rejteni and the common origin of Sumerians and Raetians.

Professzor dr. BADINY Jós Ferenc, rendkívüli nyelvész s barátom édes emlékének.

1. Introduction

For comparative linguistics, the year 1969 brought a sensation: Professor Linus Brunner's book "The common roots of the Semitic and Indo-European Vocabulary", in which the author presents 1030 common Proto-Semitic and Proto-Indo-European roots and thus proves that both Proto-Semitic and Proto-Indo-European have a common ancestor language and are genetically related (Brunner 1969). In 1982, Brunner showed that Proto-Semitic and Proto-Indo-European share no less than 958 common roots with Proto-Malayo-Polynesian (Brunner 1982) as reconstructed by Dempwolff (1934-38). And in 1987, Brunner proved that Raetic – the ancestor language of Retoromanche – was a Semitic language, most closely related to Akkadian (Brunner and Tóth 1987). The Raetians – the only autochthonous Semitic people in Central Europe – thus came from the Euphrates-Tigris area as the Sumerians – the ancestors of the Hungarians – did.

Although it is known since many years that Hungarian and Raetic have several words in common that cannot be attributed to borrowing (cf. Zimmern 1917, Lieberman 1977) nor change (cf. Beregszászi 1796, Kiss 1839) – for example Hung. *gede, gide, Gödöllő* "goat" ~ Raetic *gadu, kathu* (Brunner and Tóth 1987, pp. 58, 98; Tóth 2007b, no. 55), Latin *haedus*, English *goat*, German *Geiss*, Swiss German *Gitzi*, etc., words like this could be *Wanderwörter* (migrating words) that do not prove much about the common origin of the Hungarians and the Raetians in Mesopotamia. Since it was proved in EDH, part 4 (Tóth 2007) that Sumerian-Hungarian shares 607 roots with Indo-European (as well as Semitic, qua Brunner 1969) and "Finno-Ugric", the little study about Hungarian *réjteni* "to hide", *réjleni* "to be hidden" and their derivations, that I will present here, may show in an exemplary way how it is possible to reconstruct truly Hungarian words, i.e. words that go back to the Sumerian ancestor language of Hungarian, under consideration that Sumerian survived also in many other languages between Northern Europe and the South Seas (cf. EDH-1-4, Tóth 2007).

2. Word history in the different language families

Since EDH (Tóth 2007) shows that Sumerian roots did not only survive in Hungarian and the Finno-Ugric, but also in the Altaic, Australian, Austronesian, Bantu, Caucasian, Dravidian, Hamitic, Indo-European, Mayan, Mon-Khmer, Munda, Penutian, Semitic, Sino-Tibetan, Tasmanian language families and in Etruscan, we start with the Sumerian root – or better possible roots (due to huge homophony in Sumerian, cf. Thureau-Dangin 1929) and accompany the spreading out of this root into the languages of the fore-mentioned language families considering sound-laws.

2.1 Sumerian

According to Gostony (1975, no. 294), Hungarian *rejteni* belongs to Sum. *ri, re* (Deimel, ŠL, p. 86; Tóth, EDH-1, ch. 5, no. 746).

Delitzsch (1914, pp. 175s.) differentiates the following meanings of this roots: Sum. *ri* (related *rá?*) 1. to go, 2. to guide, to bringe, 3. to be talented, 4. to take away, 5. to usurpate , 6. to turn into.

According to the newest Sumerian lexicon, we have to attribute Delitzsch's 6 meanings to at least 11 Sumerian roots (Oberhuber 1990, p. 395ss., cf. also Thureau-Dangin 1929, p. 27):

- 1) Sum. *re₇, ri* = Akk. *alāku* “to go”
- 2) Sum. *ri* = Akk. *ḥasāsu* “to plan”
- 3) Sum. *ri* = Akk. *maḥāsu* “to hit”
- 4) Sum. *ri* = Akk. *nesû* “to be far, to disappear”
- 5) Sum. *ri* = Akk. *parā'u* “to start”
- 6) Sum. *ri* = Akk. *ramû* “to put on”
- 7) Sum. *ri* = Akk. *redû* “to direct”
- 8) Sum. *ri* = Akk. *reḥû* “to procreate”
- 9) Sum. *ri* = Akk. *rūqu* “far”
- 10) Sum. *ri* = Akk. *sarāḥu* “to send”
- 11) Sum. *ri* = Akk. *šalālu* “to sweep away”

Since all of these roots are homophonous and therefore formally possible as roots of Hung. *rejteni*, the meaning has to decide. In accordance with Chong (2003, R, 2), the possible roots of Hung. *rejteni* must be the numbers 4) and 11) – that may even have merged like in the many other cases collected in Gostony (1975).

2.2 Semitic languages

In Akkadian, we find *rē'ītu* “shepherdess”, which is a derivation from Akk. *rē'û*, *re'û* “shepherd”, that belongs to akk. *re'û* “to graze” and is common-Semitic (cf. Gesenius 1962, p. 765):

In Raetic we have the name of the female main-goddess (the Raetians were matriarchically organized) *Reitu*, *Ritu*, *Reitiam* (accusative) in several Raetic inscriptions (cf. Brunner and Tóth 1987, pp. 54ss.). Moreover, the name of the goddess *Ritu* survived in the following place names (cf. Tóth and Brunner 2008, p. 119):

Madreda (Poschiavo, Switzerland) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Rita*

Madris, Val (Surselva, Switzerland) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Ritia* (*Ritia* > **Ridja* > *Risa*)

Madrisa (mountain at the border of Prättigau, Switzerland and Vorarlberg, Austria) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Ritia* (*Ritia* > **Ridja* > *Risa*)

Madrisch (Avers, Switzerland) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Ritia* (*Ritia* > **Ridja* > *Risa*)

Madrisella (Montafon, Austria) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Ritia* (*Ritia* > **Ridja* > *Risa*)

Madrisio (Alpine hut at Grosio, Switzerland; in Friuli at Udine, Italy) “mother *Ritu*” < Latin-Raet. **mater Ritia* (*Ritia* > **Ridja* > *Risa*)

Hebrew *rā'ā(h)* “shepherd” (Gesenius 1962, p. 765)

Aramaic *re'ā* “id.” (Gesenius 1962, p. 765)

In Arabic, we have *ra'ā(y)*: *ra'y*, *ri'āya*, *mar'an* “to graze; to let graze, to care for, to take care of, to observe, to control”, *ḥāṭirāhu* “to show consideration for”; *ar'aituhū sam'ī* “I was listening to him”, *ra'y* “observation, observance (of contracts)”, *ra'īya*, pl. *ra'āgen*”, *ra'īya* “herd”, *ra'awīya* “nationality”, *mar'an* “pasture”, *ri'āya* “care, consideration, responsibility”, *murā'āt* “consideration, observance (of contracts)”, *rā'in*, pl. *ru'āt*, *ru'yān*, *ru'ā'*, *ri'ā'* “shepherd”, *mar'īy* “observed, considered” (Wehr 1968, pp. 312s.)

In placenames: Ra'á (pasture, Sudan), Ri'á, Mir'á (pasture, herbage), Mar', Mar'á, Mar'āh, Marī'ah (pasture, grazing land) (Groom 1983, pp. 233, 243).

Ethiopian	re'eya (Gesenius 1962, p. 765)
Samaritan	mr'it (Klein 1987, p. 622)
Ugaritic	r'y "Hirt" (Aistleitner 1967, p. 294)

But let us now have a look at the "Basic Word Lists of Ancient Languages of the Near East", that Professor Václav Blažek published in 1997. He worked with the so-called Swadesh-list of the 100 basic words that are supposed to be common in most of the languages of the world. Blažek compared Sumerian (including Emesal), Akkadian, Elamite, Kassite, Hurrian, Urartian, and Hattic. No. 100 of the list is the word for "woman":

Sumerian:	nunus (is continued in Hungarian nő "woman")
Akkadian:	sinnistu
Elamite:	rutu, ritu, irtu (with ablaut/apophony and metathesis)
Kassite:	—
Hurrian:	aste, asti
Urartian:	lutu (with lambdazism)

We see immediately, that the common word for "woman" was in Elamite and in Urartian the same word Ritu, whose name doesn't show up in the Akkadian entry only because there it had already undergone the semantic change "woman" > "shepherdess". Since Raetic was very close to Akkadian and the root of the word Ritu is common-Semitic, it follows, that Elamite and Urartian (which are genetically not related to Semitic) must have adopted the word for "woman" from Akkadian.

But if we have now a look to Hurrian (or Hurritic), we find aste, asti, which corresponds to the second important Raetic goddess Estu (cf. Brunner and Tóth 1987, pp. 57ss.). For her name, we don't find an Akk., but an Ugaritic root: št "mistress, ruler" (Brunner and Toth, p. 57). If this name is related to the name of the Akk. goddess Ištar, the equivalent of the Sum. Inanna, is not clear, but her description as strong and violent seems to correspond with what we know from the Raet. goddess Estu. Thus, we have probably Akk. Išt-ar ~ Raet. Estu ~ Ugar. št. One should not forget either that in the highly fragmentary Kassite word list there is a word išti, which Jaritz (1957, p. 874) commented as follows: "meaning and character unknown". Remember also the fact that the city Este in Italy lies in the area, where formerly the Venetians settled, who have taken over the

name of their goddess Reitia from the Raeti! As the names of this and other cities prove (e.g. Trieste < Terg-este), the Venetians must have taken over the worship not only of Ritu, but of Estu from the Raeti, too.

From Lieberman (1977, no. *560), we learn that the Sumerian roots rá, re6, re7, ri6, ri7, řá, ře7, ři6, ři7) have been borrowed into Old-Babylonian.

2.3 Hamitic languages

From Orel and Stolbova (1995, p. 442) we get the following data:

Hamito-Semitic:	*raʼ-, *raw-, *ray- “be, become, make”
Egyptian	iry “be, do, make”
Old Coptic	*ʼiri
Fayumian	ili
Akhmimian	eire
Bohairian	iri
Sahidic	eire
Western Cushitic	*raʼ-, *raw- “become”, “work”
Gwandara	ra
Bokkos	ro
Central Cushitic	*ray- “become, build”
Lame	re, rey
Eastern Cushitic	*riy- “become”, “work, make”
Dangla	orriye, riyo
Bidiya	riy
South Cushitic	*raʼ- “stay, remain”
Asa	raʼ-
Dahalo	raw- “stay, remain”

The following word from the extinct Nubian is borrowed from Arabic:

Nubian	rāī “Hirt” (< Arabic, Rheinisch 1879, p. 137)
--------	---

From the general meanings in the Hamito-Semitic words, we see that neither the Akkadian word for “woman” nor the Raetic word for “shepherd(ess)” could go directly to Northern Africa, but the Sumerian root itself, since languages normally do not generalize, but specify meanings. Sumerian roots are testified for African languages, too (cf. EDH-1, ch. 8).

2.4 Indo-European languages

IE *are- “to joint” (Pokorny 1973, vol. I, p. 318):

Latin	arare “to plow”
Greek	aroûn “to plow”, árotron “plow”, arotēr “farmer”
Gothic	arjan, Old High German erran, Middle High German ern “to plow”, German Art, Ge-rät, raten, Rätsel, Old Icelandic arðr “plowing”
Lithuanian	ariù, árti “to plow”, árklas “plow”, artójis “farmer”, arklÿs “horse”
Old Prussian	artoys “farmer”
Lettic	ar’u “I plow”, ara, are “farmland”
Old Bulgarian	orja, orati “to plow”, ralo “plow”, rataj “farmer”
Middle Iranian	airim “I plow”, arathar “plow”
Cymric	arddu “to plow”, arddwr “plow”
Cornic	aradar “plow”
Middle Bretonic	arazr, Bretonic arar “plow”
Armenian	araur “plow”

Besides, there is another root IE *rēdh- “to prepare, to advise”, Old Irish rád “speaking, telling”, Old Bulgarian (ne)raditi, roditi “to take care of”, Sanskrit rādhnóti “gets ready, flourishes, is capable of”, which is probably an extension of the root IE *are- “to joint”, (Kluge 2002, pp. 62, 745) and from which English to read, riddle and German reden, Rätsel originate. Because of the specialized meanings of the above words, we must again strongly assume that in the Indo-European languages the Sumerian root survived directly and not via the Semitic root.

2.5 Uralic languages

As usual, we do not only consider the Finno-Ugric, but the Samoyed languages, too.

Budenz (1873-81, pp. 661s.):

réülni, révőlni, rivőlni, rűteni, ríteni, rűjteni, röjteni, rejteni, rejtőzni, rejtézni, röjtök: “mind ezen szók az ug[or] re-g- (= Vog[ul] rěj-, rig) ‘calere (calor, calidus)’ származékai”.

Bárczi (1941, p. 254s.):

rejlik: “kései analogikus képszés a *fej*t – *fejlík* mintájára a rejt igéhez, ez bizonyt[alan] er[edetű], legvalószínűbb, hogy a *révüil* igével s így a vog[ul] *regh*, *räi* ‘hőség’, ? f[inn] *rükki* ‘ua.’ szavakkal függ össze, s er[edetű] jel[entsés]e ‘lázba, révületbe ejt”.

Benkó et al. (1976, pp. 367s.):

“A szócsalád alapja, a *rejt* ige származékszó: -t műveltető képzővel alakult, alapszava pedig valószínűleg összefügg a *rekesz*, *reken*, esetleg a *révüil* családjával”.

Lakó et al. (1978, pp. 527ss.) finally lists all the following words:

rejteni “bergen, verbergen, verstecken, verheimlichen; hexen, zaubern”

rejtejtek “Versteck, Schlupfwinkel; drückend heisses Wetter”

rejtezkedik “erstaunt erschrecken”

rejtözött “scheintot”

? rekedni “stecken bleiben”

? rekesz, rekeszt “aus Ruten geflochtener Zaun, Hecke”

? rekeszteni “sperrn, hemmen, stauen; einen Heckenzaun flechten; mit Ruten zuflechten”

? rekkenő “schwül, drückend, heiss”

? részeg “betrunken, berauscht”

révület “Verzückung, Trance”

rúteni, rőteni, röjteni, réütni, ritni, riütni “entzücken”, rűtejni “verbergen”, rűtet “Entzückung”, rüvik “sich begatten, sich paaren, befruchtet werden”

elrejtteni “verbergen; verdecken; aufzehren, verwüsten”

elrejtezik “in Ohnmacht fallen, sich tot stellen”

elrejtőzik “sich verstecken; in Verzückung od. Trance geraten”

? elrekkenteni “verstecken, verbergen”

elrévülni “in Verzückung geraten”

? elrökkeszteni “verbergen”

Rédei (1987, p. 423):

Uralic *reje (reke) “warm; Wärme, Hitze”:

Ostjak rew “Windhauch”

Vogul räj “warm, heiss; Hitze”

Hungarian rejteni “verstecken; zaubern”, reg “Morgen”, regös ének “Weihnachtszauberlied”, rejtek “Versteck”, rekkenő idő “drückend heisses Wetter”, rég “lange”, ? rege “Märchen, Sage”, ? rögtön, rögvest “sofort, sogleich”, részeg “betrunken, berauscht”, révület “Verzückung, Trance”

?? Yurak lejū “Flamme”, rejlu- “hörbar brennen”

Yennisean loilebo, loreo “brennen”

Yurak leajo, leju “Flamme”

Ostyak-Samoyed poruaŋ, pormbaŋ, porruaŋ “brennen”

Kamassian neniläm “brennen” (Castrén 1974, pp. 209, 221)

But when Benkő et al. (1992, vol. 5, p. 1245) separate the stems of rejteni et al. from the stems rév-, reg-, rég- et al., they destroy the assumed semantical relationship “heat” > “trance”, which means that the stem of rejteni et al. is now unknown: “Der Stamm ist unbek[annt] Urspr[ungs] und mit dem der W[ort-]Familien *rekesz*, *rökönyül* identisch [...]. Zusammenhang mit der W[ort-]Familie *révül* ist kaum wahrsch[einlich]”.

Considering the above example, one can see very well how contradictory the FU dictionaries are. An alternative etymology was therefore proposed by Gostony (1975, no. 294) and Sára (1994, p. 141): Turkish örtmek “befedni, elfedni, letakarni”, which goes very well together both with the formal as well as the semantical development of Hung.

rejteni: Sum. ri “to remove, to sweep away” > Turk. örtmek “to cover”, Hung. rejteni “to hide”, because something has first to be removed and then covered, before it will be hidden.

According to the experience of everyone who does not work with Hungarian on the basis of the stipulated “Finno-Ugric” language family, still today the best Hungarian dictionary is Czuczor-Fogarasi (1862). Here we find the following entries concerning our etymologies. It should be remembered that all the words in Czuczor-Fogarasi are ordered synchronically according to “word bushes” and not diachronically according to “stems and leaves” (1862-74, pp. 2619ss.):

REJ, elvont törzse rejlik, rejt igéknek, és származékaiknak. Elemzését illetőleg l. REJT.

RÉJ, a régiéknél pl. a Bécsi codexben am. rí, rivalkodik, a későbbi bibliai fordításokban: ordít. „Réjó (rivó = ordító) monnal orozlán“ (Ozeás. X. A vulgatában XI.).

REJLÉS, (re-j-l-és) fn. tt. rejlés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Lappangás, titokban létezés.

REJLIK, (re-j-l-ik re-û-l-ik) k. Titokban, elburkolva, elbujva létezik, lappang. E lepel alatt valami rejlik. V. ö. REJT.

REJT, (1), (re-ít re-j-t) áth. m. rejt-itt, par. ~s, htn. ~ni v. ~eni. Általán, valamit úgy eltesz, eldug, hogy mások észre ne vegyék, meg ne lássák, meg ne találják, mi bizonyos takaró, lepel, burok által szokott történni. Bokorba, szalma közé, függöny mögé, véka alá, pinczébe rejteni valamit. A pénzt, drágaságokat a közeledő ellenség elől föld alá rejteni. Magát elrejtteni. Ki a tolvajt magánál elrejt, azt orgazdának tartják. Rejtett kincs. Átv. bizonyos eszmét, isméretet úgy eltitkol, hogy azt az ész csak nehezen vagy éppen ne találhassa vagy foghassa fel. Valamely dolgot találós mesébe rejteni. Az Isten vajmi sokat elrejtett az emberi ész elől. A Bécsi codexben (Baruch) olvassuk: „Hol őmagokat azokkal öszvö (együtt) elrehek“ (azaz elrejtsek, t. i. a régi iratokban a kapcsoló mód képzője igen gyakran h betű, amidőn a törzs közvetlen t betűje kiesik, sőt a föntebbi példában az egész ít szótag kimaradott).

Ez igével képeztetési rokonságban állanak: lejt, fejt, sejt, ejt, hajt, alajt, fújt, bújt, gyújt, sújt, hût, fût, sût, melyek mind átható cselekvésre vonatkoznak, s ezt a tevést jelentő t fejezi ki. Ezek közül némelyek, midőn t helyett l képzőt vesznek fel, majd ik-es igékké lesznek, s belszenvető állapotot jelentenek, mint: fej-lik, haj-lik, majd ik nélkül önhatókká válnak, mint: fül, gyúl, hûl, sûl, fûl, vagy tájdivatosan hûlik, sûlik, fûlik. Ily viszony létezik általában az ít képzőjü átható, és úl ûl képzőjü önható igék között, pl. tanít tanúl, szorít szorúl, vegyít vegyûl, terít terûl, stb. Ezen hasonlatnál fogva ha a rejt igét elemezzük, annak gyöke re, melyből lett áthatólag re-õ-t, re-í-t, re-j-t, önhatólag: re-õ-l, v. re-û-l; mely egyszerűen szokatlan, hanem ,ik’ raggal szenvedő alakot vevén föl: re-õ-l-ik, re-û-l-ik, re-j-l-ik, és csak így jött használatba. Egyébiránt lásd bővebben az ~ít, és ~úl, ~ûl igeképzők eredetét és módosulatait Előbeszéd 138. és kk. lapjain. Ha figyelembe vesszük a rokon szanszkrit rah gyököt (= rejt, régiesen: rekkent, honnan rahitana am.

rejtekben, titkon, Mátyás Fl.), és a h-t j-vel fölcseréljük: akkor csak a rej-t egyszerű t-, és rej-l(ik), egyszerű l képzővel származtathatók.

Mi az alapfogalmat illeti, mely ezen ige gyökében létezik, azt magából a magyarból ismét hasonlat által véljük némileg meghatározhatni. Ugyanis azon alapértelemnél fogva, mely szerint valamit rejteni, elrejtteni annyit tesz, mint földöt, takarót, leplet tenni rá, vagy beburkolni, hogy észrevétlenné legyen, valószínűnek tartjuk, hogy gyöke azon re, mely vastag hangon ra, t. i. a felható névrág, mi szerint re-íteni valamit eredeti első értelemben annyit jelentene, mint reá-tenni valamit, hogy láthatlan, észrevétlen legyen. Ily viszonyban vannak a le fe v. fel, és al helyhatározókkal a lejt (le-ít), fejt (fe-ít), és alajt (al-ít) származékok, t. i. lejt am. lefelé mozdít, v. mozdúl, fejt am. feltakar, felszakaszt, felbont, alajt am. supponit, suspicatur aliquid. Ezek közül a ‚fejt’ szónak párhuzamos társa is megvan a ‚fejlik’ szóban. Egyébiránt idegen nyelvek között már föntebb megérintettük a rokon szanszkrit rah gyököt. A Tatrosi codexben a ‚rejtek’ szó egyszerű e-vel fordul elé, tehát annak írásmódja szerint zárt ì-vel olvasandó, melyhez az ő áll közelebb, a tájdivatosan ma is használtatik, ‚röjtök.’

REJT, (2), (re-j-t) fn. tt. rejt-ít, harm. szr. ~je. Rejtekhely. Különösen a vadászoknál erdő, kert, nádas, kukoriczás, és általán minden helyiség, melyről föltehető, hogy benne vad tartózkodik. Rejtet átkeresztetni, kopófalkát rejtbe eresztetni, (hogy onnét a szarvast, rókát, nyulat kihajtsa). Rejtől kitör a kopók hajtották vad, ha a rejtet elhagyja. (Bérczy Károly.)

REJTA, udvarhelyszéki tájszó, e helyett: rajta.

REJTIGET, (re-j-t-ig-et) gyak. áth. m. rejteget-tem, ~tél, ~itt, par. rejtigess. Valamit gyakran, ismételve, vagy több holmit ide-oda rejt, dugdos, bujdat, takargat, hogy észre ne vegyék. V. ö. REJT, (1).

REJTIGETÉS, (re j-t-ig-et-és) fn. tt. rejtígetés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Cselekvés, mely által valamit a köztudomás, észrevevés elől eltakargatunk, eldugdosunk, stb.

REJTİK, (re-j-t-ik) fn. tt. rejték-ít, harm. szr. ~e. Olyan hely, hová valamit v. valakit eldugni, eltakarni lehet, hogy titokban maradjon, hogy rá ne akadhasanak. Rejteket keresni, rejtekbe bújni; rejtekbe zárni valamit.

„Keskeny völgye rejtekében

Ül s andalg a remete.“

Kisfaludy Károly.

Átv. sziv rejteke, mely titkos érzelmeket, vágyakat stb. takar el. A Tatrosi codexben am. titok: „Mert nem rejtek őneki (quia non latuit. Lukács VIII. Tárkányinál: „hogy nem maradt titokban.“)

REJTÉK, I. REJTİK.

REJTİKES, (re-j-t-ik-es) mn. tt. rejtikés-t v. ~et, tb. ~ek. Olyan, hová elrejtezni vagy valamit elrejtteni lehet.

REJTİKİZÉS, (re-j-t-ik-iz-és) fn. tt. rejtikizés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Rejtekben tartózkodás.

REJTİKÏZIK, (re j-t-ik-iz-ik) k. m. rejtikiz-tem, ~tél, ~itt, par. rejtikizzél. Magát rejtegeti, rejtekben tartózkodik; titkolódzva lappang; bujóskát játszik. A szökevény katonák erdőkben a vadak barlangjaikban rejtekeznek. A bujóskát játszókat ide-oda rejtekeznek.

REJTÏKFIÓK, (rejtik-fiók) ösz. fn. Valamely szekrénynek, asztalnak és más ilyen tartóhelyeknek titkos fiókja.

REJTÏKHELY, (rejtik-hely) ösz. fn. Hely, mely különösen alkalmas rá, hogy ott elbujni, s lappangani lehessen. Az erdei zsványok, és vadak rejtekhelyeit kikutatni.

REJTÏKKAMARA, (rejtik-kamara) ösz. fn. Titkos hely valamely házban.

REJTELÏM, (re-j-t-el-ìm) fn. tt. rejtelm-et. l. REJTEMÉNY.

REJTELMES, (re-j-t-el-ìm-es) l. REJTEMÉNYES.

REJTELMESSÉG, (re-j-t-el-ìm-es-ség) fn. tt. rejtelmesség-ít, harm. szr. ~e. Rejtelmes v. rejteményes állapot, vagy minőség.

REJTÉLY, (re-j-t-ély) fn. tt. rejtély-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Általán, valamely homályos dolog, melyet az ész világosan, értelmesen felfogni nem képes, midőn annak más dolgokkal öszvefüggését át nem látja. Különösen, megfejtani, kitalálni való feladat, pl. szó, vagy eszme, képes kifejezésekbe burkolva, milyenek az úgynevezett rejtettszók, vagy találós mesék.

REJTÉLYÏS, (re-j-t-ély-is) mn. tt. rejtélyis-t v. ~et, tb. ~ek. Minek értelme, jelentése a mi felfogásunkhoz képest homályos, el van takarva, mit nem értünk; igen elvont példázatu. Rejtélyes beszéd, czélzások, kérdések, feladatok.

REJTÉLYÏSSÉG, (re-j-t-ély-is-ség) fn. tt. rejtélyiség-ít, harm. szr. ~e. Tulajdonság vagy állapot, midőn valami rejtélyes. Rejtélyessége miatt nehéz feloldatu kérdés. V. ö. REJTÉLYÏS.

REJTEMÉNY, (re-j-t-e-mény) fn. tt. rejtemény-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Általán valamely titkolt, elrejtett dolog, eszme, vagy isméret. Használtatik különösen a görög-latin mysterium értelmében, s jelent az Istenre, és egélyre vonatkozó olyféle tanokat, melyeket vagy csak némely választottak ismernek, milyenek voltak a régi görög szertartások mysteriumai; vagy oly természetfölötti, s egyenesen az Isten által kinyilatkoztatott hitvallási tanokat, hitágazatokat, melyeket az emberi ész eredeti korlátoltsága miatt felfogni nem képes, p. a Szentháromság, az isteni megtestesülés rejteménye.

REJTEMÉNYÏS, (re-j-t-e-mény-is) mn. tt. rejteményis-t v. ~et, tb. ~ek. Az emberi ész tudomása elöl elrejtett, eltitkolt; különösen, ami valamely természet fölötti, s a hitvallásra vonatkozó igazságot, tant foglal magában. Rejteményes jelentés, értelem.

REJTÉNY, (re-j-t-ény) fn. tt. rejtény-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Pillék neme, melyek sötétségben, homályos szugokban szeretnek lappangni. (Tenebrio).

REJTÉS, (re-j-t-és) fn. tt. rejtés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Cselekvés, mely által rejtünk, eltakarunk, eltitkolunk valamit. V. ö. REJT, (1).

REJTÏTT, (re-j-t-itt) mn. tt. rejtÏtt-et. Ami el van dugva, elbujva, titkolva, hogy tudomásra ne jöhessen. Föld alá rejtett kincsek. V. ö. REJT.

REJTÏTTEN, (re-j-t-itt-en) ih. Rejtett állapotban. A gonosztett rejtetten ritkán marad.

REJTÏTTFEJÏ, (rejtÏtt-fejÏ) ösz. fn. Féregfaj, melynek feje úgy be van húzva, hogy látni nem lehet.

REJTÏTTSZÓ, (rejtÏtt-szó) ösz. fn. Találós feladat, midőn valamely szónak tulajdonságai képekben, körülírva adatnak elé, hogy a kérdezett kitalálja belőlök a megfelelő szót, pl. az első úgy jó ha tűz van benne, a második is úgy jó ha tűz van benne, a harmadik is, ha tűz van benne, végre az egész is, ha tűz van benne; felelet: kandalló (kan-dal-ló).

REJTEVÉNY, l. REJTVÉNY.

REJTÏZÉS, (re-j-t-iz-és) fn. tt. rejtÏzés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Állapot, midőn valaki v. valami rejtezik. V. ö. REJTÏZIK. A székeleyknél am. szín- v. látszhalál, pl. midőn valakiről azt akarják mondani, hogy nem halt meg, hanem csak szín- v. látszhalott, így szólnak: elrejtezett. V. ö. REJTÏZIK.

REJTÏZIK, (re-j-t-iz-ik) k. m. rejtÏz-tem, ~tél, ~itt, par. rejtÏzzél. Valamely titkos, elzárt, észrevétlen helyen lappang, el van bújva. A szökevények erdőkben, a vadak barlangokban rejteznek. „Ő Felsége előtt én ha akarnám is, el nem rejtezhetem.“ (Levél 1559-ből. Szalay Ág. 400. m. 1.).

„Az egész természet mély gyászban rejtezik.“

Szemere Pál.

Átv. titok gyanánt, ki nem jelentve létezik. Nem tudni, mi rejtezik szivében. A székeleyknél ‚rejtés’, ‚elrejtés’ alatt színhalált is értenek, innen mondják: nem holt meg, csak elrejtezett. (Incze József).

REJTHELY, (rejt-hely) l. REJTÏKHELY.

REJTÏDZIK, (re j-t-ö-öd-öz-ik) l. REJTÏZIK, 1).

REJTÏKE, (re-j-t-ö-ke) fn. tt. rejtökét. A székeleyknél am. rejtett v. rejtÏkiók.

REJTÏZÉS, (re j-t-ö-öz-és) fn. tt. rejtözés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. 1) Maga elrejtése, elbuvás. 2) Elragadtatás. V. ö. REJTÏZIK.

REJTÏZIK, (re-j-t-ö-öz-ik) belsz. m. rejtöz-tem, ~tél, ~ött, par. rejtözzél. 1) Rejtegeti magát, elbuvik valahová, hogy meg ne találhassák. Megfelel e kérdésre: hová? pl. pinczébe, padlásra, bokrok közé rejtözni. Különbözik tőle: rejtezik, t. i. valahol. 2) A székeleyknél ‚rejtözik’ a Tájsszótár szerint azt is jelenti: elméjében elragadtatik, amidőn ‚rittetik’ vagy ‚rüttetik’ szóval egy eredetű, tehát sajátlag am. ritezik v. rütözik.

REJTÏZKÖDÉS, (re-j-t-ö-öz-köd-és) fn. tt. rejtözködés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. l. REJTÏZÉS, 1).

REJTÏZKÖDIK, (re-j-t-ö-öz-köd-ik) k. m. rejtözködtem, ~tél, ~ött. L. REJTÏZIK, 1).

REJTVÉNY, (re-j-t-vény) fn. tárgyesete: ~t, több. ~ik. Általán, találós feladat, rejtély, különösen: rejtett szó.

REJTVÉNYIS, (re-j-t-vény-is) mn. tt. rejtvényis-t v. ~et, tb. ~ek. l. REJTÉLYES.

REJTVÉNYISSÉG, (re-j-t-vény-is-ség) fn. tt. rejtvényisség-it, harm. szr. ~e. l. REJTÉLYISSÉG.

REK, elvont gyök, 1) Hangszó, melyből rekeg, rekécsel hangutánzók származnak. 2) Elzárást, elkerítést, illetőleg elkülönzést jelent a rekesz, rekeszt, reked, rekkent származékokban. Ez utóbbi értelemnél fogva rokona a zárt jelentő retesz névnek ret gyöke, és a rejt igének re gyöke, vagy rej törzse.

RÉKA, (az Átilla neje Kreka nevéről?) falu Abaúj m.; helyr. Réká-ra, ~n, ~ról.

RÉKAS, (1), fn. tt. rékas-t, tb. ~ok, harm. sz. ~a. Táj szó, különösen Csalóközben, s jelent mosatlan, mocskos konyhai, s asztali edényeket, p. fazekakat, tálakat, tányérokat, máskép: rékmány. Gyöke: rék (rék-as, rék-mány) úgy látszik azonos rök gyökkel (rököny, rökönödik) szókban; s a fentebbiek rök-ös, rök-mény helyett állanak.

RÉKAS, (2), falu Pest m.; helyr. Rékas-ra, ~on, ~ról.

RÉKÁS, mváros Temes m.; helyr. Rékás-ra, ~on, ~ról.

REKÉCSİL; REKÉCSELÉS, l. RIKÁCSOL; RIKÁCSOLÁS.

REKED, (1), (rek-ed) önh. m. reked-tem, ~tél, ~itt v. ~t. Valamely cső, vagy csatornaféle nyílás, lik bedugul, bezáródik. Iszaptól bereked a csatorna szája. Mocsoktól bereked a pipa, pipaszár. Élő lényre vonatkozva: bedugás, elzárás következtében valahol ben szorul, vagy valamely helyről kiszorul. Az egér a csaptatóba reked. A halak a vejészen, varsában rekednek. A kaput bezárták, s mi kirekedtünk a házból. A ‚rekesz’ névvel és ‚rekeszt’, ‚rekken’, ‚rekkent’ igékkel áll származási és értelmi viszonyban.

REKED, (2), (rek-ed) önh. m. reked-tem, ~tél, ~itt v. ~t. Mondjuk torokról, midőn a sűrű nyál meggyûl benne, vagy hûlés következtében, vagy más okból öszveszorul, s mintegy bedugul. Sok kiáltásban berekedt a torka. Mennyiben az ily állapotban szenvedő embernek hangja rekegő, a rekeg, rekécsel hangutánzó igékhez rokon származatu, t. i. a berekedt torku ember rekeg, rekegve beszél. V. ö. REKEDÉS.

REKEDÉS, (rek-ed-és) fn. tt. rekedés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. 1) Valamely csőnek, csatornának, nyílásnak azon állapota, midőn bedugul, öszveszorul. 2) A toroknak kóros állapota, mikor a hang rekegve jő ki rajta. E hangot fejezi ki a hasonló értelmű latin raucus, raucedo is.

REKEDÏZ, (rek-ed-iz) gyak. önh. m. rekediz-tem, ~til, ~itt. Többször elreked. Rekedező hang.

REKEDSÉG, (rek-ed-ség) fn. tt. rekedség-it, harm. szr. ~e. A toroknak szenvedő állapota, midőn bedugulás, meghûlés stb. következtében rekeg.

REKEDT, (rek-ed-t) mn. tt. rekedt-et. 1) Dugult, bedugult, nem szelelő. Rekedt cső, csatorna, pipaszár, zûgő, zsílíp. 2) Záródott. Vejészenbe, varsába rekedt halak. 3) Torokról szólva am. dugulás, szorulás miatt rekegő. Rekedt torku kántor. V. ö. REKED.

REKEDTEN, (rek-ed-t-en) ih. Rekedt állapotban.

REKEDTHASÚ, (rekedt-hasú) ösz. mn. Hasdugulásban szenvedő, kinek úgynevezett kemény széke szokott lenni.

REKEDTSÉG, (rek-ed-t-ség) l. REKEDSÉG.

REKÌG, (rek-ig gyak. önh. m. rekìg-tem, ~tél, ~itt. „Rek rek“ hangon szól pl. a rekedt, vagy tisztátalan torku ember. Különösen mondjuk a békákról. „Mikor ideje vagyon ez napig is mindazt panaszolják (a békák), a vizekbe rekegvén.“ Pesti Gábor meséi. Gyöke rek hangutánzó; b elötéttel brek, honnan: brekeg, brekeke.

REKÌGÉS, (rek-ig-és) fn. tt. rekìgés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Tisztátalan, fülsértő „rek rek“ hangon szólás, kiáltozás. Békák rekegése.

REKEGTET, (rek-ig-tet) miv. m. rekiǵtet-tem, ~tél, ~itt, par. rekegtes. Eszközli hogy rekegjen. Ne rekegtesd azt a gyereket.

REKESZ, (rek-esz) fn. tt. rekesz-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Általán, bizonyos korlát, kerítés, gát által képezett zárhely, pl. az állatok ketrecze, esztrengája, sellencze, kalitkája, óla, stb. Rekeszbe zárni a ludakat, réczéket. A vadmadár is megszokja a kalitkarekeszt. (Km.). Pázmánnál am. a latin clausura. Szerzetes szent rekesz. A lélek rekesze = test.

„A szilaj lélek rekeszét kitörvén

A nap útján túl magasan csapongott.“

Berzsenyi.

Rekesznek nevezik a vizek kifolyását akadályozó, vagyis azokat elzárva tartó gátat, töltést, zúgót. Továbbá am. fiókféle osztályozat. Rekeszekbe helyezni a könyveket. Növénytanilag az üreges szervben, maghonban, vagy magrejtőben képződött válaszfalak által támadó fiók vagy fiókok; pl. három rekeszű tokja van a hóvirágnak, tulipánnak. (Loculamentum. Gönczy P.). A hajósoknál mindennemű elkülönített hely a fahajókon, pl. zabtartó, szentes, pincze stb. Az írásban am. zárjel. Rekeszbe szorított mondat. Minthogy a rekesz alapfogalmánál fogva zárt jelent, legközelebb rokonságban áll hozzá a retesz, mint zárló eszköz.

REKESZÌL, (rek-esz-ìl) áth. m. rekeszìl-t. 1) Rekeszszel kerít, elzár. A kazalt a kártevő barmok ellen elrekeszelni. 2) Korlátokat, gátokat húz. 3) Fiókokra oszt. A könyvszekrényeket rekeszelni.

REKESZÌS, (rek-esz-ìs) mn. tt. rekeszìs-t v. ~et, tb. ~ek. Rekeszszel v. rekeszekkel ellátott; fiókos. Rekeszes istálló, melyben a lovak között elválasztó korlátokat húznak; rekeszes szekrény.

REKESZGÁT, (rekesz-gát) ösz. fn. Gát, mely a víznek szétfolyását akadályozza, hogy összébb s egy mederbe szorítva, vagy ideiglen feltartóztatva czélszerűbben használtathassék. Rekeszgát a patakmalom fölött.

REKESZGET, (rek-esz-[t]-get) áth. m. rekeszget-tem, ~tél, ~itt. Többször vagy folyvást rekeszt. V. ö. RET.

REKESZGETÉS, (rek-esz-[t]-get-és) fn. tt. rekeszgetés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Cselekvés midőn valaki rekeszget.

REKESZIZOM, (rekesz-izom) ösz. fn. Izom, mely a mellüregget a hasüregtől keresztben elválasztja. (Diaphragma).

REKESZKÏDÉS, (rek-esz-kÏd-és) fn. tt. rekeszkÏdés-t, tb. ~ik, harm. szr. ~e. Bizonyos rekesz, illetőleg korlátok közé zárkozás.

REKESZKÏDIK, (rek-esz-kÏd-ik) k. m. rekeszkÏd-tem, ~tél, ~itt. Korlátok közé zárkozik, magát másoktól bizonyos közbevetett gát által elválasztja; különösen, lakhelybe, rejtekbe, szobába zárkozik. „Csinála magának titkos kamarát, melyben az ő szolgálóival berekeszkedvén lakik vala.“ (Judith, 8, 5, Káldi).

REKESZRÛD, (rekesz-rÛd) ösz. fn. RÛd az istállóban, melyet a bekötött barmok, különösen a lovak közé korlátul szokás tenni.

REKESZT, (rek-esz-t) áth. m. rekeszt-itt, par. rekeszsz, htn. ~ni v. ~eni. Bizonyos korlát, vagy gát által elzárol, elkülönít, határozott térbe szorít. Berekeszteni a barmokat az ólba. Korlátokkal elrekeszteni a szérût. Kirekeszteni valakit a házból, am. a kaput, ajtót bezárni előle. Oly sokan vannak, hogy Dunát lehet velök rekeszteni. (Km.). Csatornát, zsilipet, zúgót rekeszteni. „Kinek sokassága megrekeszté az árradatokat.“ (Bécsi cod. Judith XVI.). Régebben ‚zárni,‘ ‚bezárni‘ helyett is használtatott. „Mikor menny berekesztetett“ (quando clausum est coelum. Tatr. cod. Luk. IV.). „Mínhogy Tokaj várában benne az ellenség, végezte azt az ország, hogy azokat Zemplin, Zabolcs és Ungh vármegyék azon vármegyékben lakozó urak segítségével rekeszszék meg.“ (Az 1605-ben Bocskay-féle szerencsi országgyűlés határozata). Átv. ért. a beszédet berekeszteni, am. befejezni, elvégezni. V. ö. REKESZ.

REKESZTÉS, (rek-esz-t-és) fn. tt. rekesztést-t, tb. ~ik. Elzárolás, elkülönítés, határok közé szorítás, zárás. Kirekesztés a Bécsi codexben am. anathema: „Adá elfeledetnek kirekesztésére“ (obtulit in anathema oblivionis. Judith. XVI. Tárkányinál: „Ajándékul adá az elfeledés ellen).“

REKESZTÉK, (rek-esz-t-ik) fn. tt. rekeszték-ít, harm. szr. ~e. Korlátozat, gátmû, mely által valamit elzárnak. A rekesztéken áttörni, kiugrani.

REKESZTÉKÏS, (rek-esz-t-ék-Ïs) mn. tt. rekesztékes-t v. ~et, tb. ~ek. Rekesztéssel ellátott.

REKETÏS, (rek-et-Ïs), v. REKETTÏS, (rek-ed-t-Ïs) mn. tt. reketÏs-t v. rekettÏs-t, v. ~et, tb. ~ek. Rekedt hangu, vagy torqu.

From these data, we see that besides Hung. *re- in rej-t-eni, re-j-lik and derivations, the stem *rek- also belongs to this “word-bush”. And the meaning of Hung. rekedni goes together with the meanings of Hamito-Semitic *ra’-, *raw-, *ray- “to be, to become, to make”.

2.6 Altaic languages

Since we already know the Turkish word for “to hide”, let us look now generally at the Altaic languages, including Korean and Japanese. From Starostin, Dybo and Mudrak (2003, vol. 2, pp. 1060s.) we take the following forms:

Altaic *óri, óre “to cover”, Tungusic *ura-, *ur-ke, Mongolian *örü-, Turkish *ört-, Korean *òrái:

Manchu	Evenki urke, Even urk', Negidal ujke, Manchu oro-, uči, Ulcha uče, Orok ute, Nanai ujke, Oroch ukke, Udehe uke, Solon ukke, urke
Mongolian	Middle Mongolian eruge, oruge, Written Mongolian örüme, Khalka öröm, Buryat ürme(n), Kalmuck örm, Ordos örmö, Dagur urum, Sary-Yughur öröm, Monguor jermen
Turkish	Old Turkish ört-, Karakhanide Turkish ört-, Turkish (Osmanli) ört-, Gagauz jört-, Azerbaidzhan ört-, Turkmenian ört-, Salar öxt-, Middle Turk. ört-, Uzbek ört-, Karaim ört-, Chuvash vit-
Korean	Middle Korean òrái, Mod. Korean orä (arch.)
Japanese	oou “to cover”

Since Finno-Ugrists assume that all Turkish words in Hungarian are borrowings, they should come from the geographically closest Turkish language, i.e. Chuvash, but as the form vit- shows, this cannot be the form from which Hung. rejteni was taken, because of the initial sound v- and because it doesn't explain Hung. rejlik (that was hardly built according to fejteni : fejlík a.o.).

2.7 Sino-Tibetic languages

We restrict ourselves here to Chinese and Tibetan, because the other languages still lack thorough etymological dictionaries:

Chin.	le, re “wrinkle” (Podhorszky 1877, pp. 270, 269)
Tibetan	braj, -braj “night-quarters, halting place, whether under a roof or in the open air; dwelling, particularly a temporary one, lodgings (Braun 2001, nos. 160, 170)

The corresponding root with initial *l- may also belong to here: la-dwágs “Ladág, Ladák, province in the valley of the Indus, inhabited by Tibetans and formerly belonging to Tibet, forbidden for Non-Tibetans” (cf. Jäschke 1987, p. 540) with the meaning “forbidden” strongly associated with “to cover” and “to hide”. That Ladág and its capital were both hidden and forbidden, Kőrösi Csoma Sándor had to experience himself: he died on the way after having gotten the allowance to enter the hidden and forbidden city.

To the genetical relationship between the Uralic, Altaic and Sino-Tibetan languages, Trubetzkoy remarked in his last, posthumous publication: “Die finnischugrischen und samojedischen Sprachen stimmen in gewissen Punkten mit den altaischen überein, diese einerseits mit dem Koreanischen und durch dessen Vermittlung mit dem Japanischen, das wiederum eine Brücke zu den ozeanischen Sprachen bildet, andererseits aber stimmen die altaischen Sprachen in wesentlichen Punkten zu den tibetobirmanischen Sprachen usw.” (Trubetzkoy 1939, p. 86). Already Hyde Clarke had stated in 1877: “In this day we find three masses of the Ugrian class: - The Nepaul [Nepal] or Himalyan, the main Ugrian, reaching from Siberia to the Black Sea, and thence to Lapland and the Icy Ocean, the Magyar in Hungary” (Clarke 1877, p. 6).

2.8 North American Indian languages

When Wadler reported legends of the North American Indians that their ancestors were not autochthonous but immigrants from Asia: “Übereinstimmend erzählen die Sagen der erwähnten Indianerstämme [Azteken, Tolteken, Kitesche Guatemalas], ihre Ahnen wären in Urzeiten vom Osten her gekommen, hätten ein Meer durchquert, seien an der Nordküste der neuen Heimat gelandet” (Wadler 1997, p. 14), Swadesh (1962) and following him an enormous literature proved these “Sagen”. The memory of transatlantic migrations of the ancestors of the Hungarians may also survive in the Hungarian saying: “hetedhét országon túl, az Óperenciás-tengeren túl”, which goes hardly back with Ritter (2004, p. 476) to “Oberösterreich” (“Upper Austria”)!

Von Sadvoszky (1996, pp. 147, 233, 234, 235) presented the following words from Penutian Maidu and Konkow:

Maidu láj “warm”

Konkow laji “warm, hot”, laj-da “morning”

Other American Indian languages may be genetically related to Sumerian and especially to the Hamito-Semitic languages, too, cf. Fuhler (2007).

2.9 Polynesian languages

Maori	are, parara, puare “open”
	areare “open, clear of obstruction”
Hawaiian	poale “open”

These words, to which Brunner (1982, no. 32) adds Latin *area* “open place”, Hittite *arawa* “free” and Lettic *ārs* “the open space”, mean either the common semantical process of the oppositive meaning (hidden vs. open) or denominate the now open place from which something has been removed.

3. Conclusions

German Rätsel = English riddle must have been borrowed directly from Hung. re-j-t-eni “to hide”, because both words conserve the factitive suffix –t-. Hung. re-j-lik “to be hidden” does not seem to survive in other languages. The Hungarian word goes back directly to Sum. ri “to remove, to sweep away”, which went to Akkadian in the forms re’ū “to graze; shepherd” and re’ītu “shepherdess”. Since we don’t have any other Semitic data which show the – alleged – feminine suffix –t- like it appears in Rei-t-u outside of Akkadian, we must assume that the Akkadians took over the word with –t- already from the Sumerians. The semantical development is “to remove” > “to cover” > “to hide” which shows best in the Altaic languages on the one side and in the Finno-Ugric languages on the other side.

I would like to mention here specially that the word family of Hung. rejteni is not nostratic, i.e. obviously no one of the leading nostratic schools ever reconstructed a common ancestor word for Hung. rejteni, rejlik. This is therefore accessible only with the method elaborated and used in EDH (Tóth 2007). Since this word is not nostratic, it cannot be 12’000 or 20’000 years old, as assumed by nostraticists. Since Sumerian is testified roughly since the 6th millennium B.C., this word like all the other Sumerian words that survived in extinct and modern languages, will not be much older and thus avoids the many problems known as “glottogony”.

When Römer writes in the newest introduction into sumerology: “The land of origin of the Sumerians is still unknown” (Römer 1999, p. 12), he does obviously not know that already in 1876, the Hungarian archeologist Zsófia von Torma made excavations in the Maros-area and that in 1961, the Rumanian archeologist Nicolae Vlassa found in Tatárlka (until 1920 Hungary) the so-called Tatárlaka medaillons (Tartaria Tablets), on which there can be recognized a writing that partly corresponds to the Székelyi rovásírás (Székely notch writing) and partly is pictographic. By aid of C14-method, the Tartaria Tablets have been dated to 5000-5500 B.C. (Badiny 2001, p. 186) and are therefore around 2000 years older than the oldest Sumerian cuneiform samples (Glassner 2003, p. 49). Since also the Sumerian cuneiform writing originated from a pictural writing (Meissner and Oberhuber 1967, p. 18; Glassner 2003, p. 49), many researchers assume nowadays that this pictural was brought by the carriers of Jemdet-Nasr-culture (around 3100-2900 B.C.) from Transylvania to Mesopotamia (Vlassa 1963, p. 494). It was Vlassa, too, referring to the results in von Torma (1876) who showed the astonishing parallels between the carriers of the Transylvanian Tordos/Turdaş-culture und the carriers of the Mesopotamian Uruk-Warka IV- (about 3500-3200 B.C.) as well as Jemdet-Nasr-cultures (Vlassa 1963, pp. 491 and 493). Finally, Labat and Zakar (1976) proved the correspondences of the pre-Mesopotamian Tatárlaka-writing and the Székely runes.

This means that around 5000-5500 B.C., there was already a highly developed writing with the Transylvanian ancestors of the Mesopotamian Sumerians that brought both their writing and language in the Euphrates-Tigris area, where from the 17th century B.C. the Semitic Akkadians, probably coming from Egypt and/or Arabia, invaded and adopted the Sumerian writing that became also the writing of the Semitic Raetians who should build later the only autochthonous Central European Semitic people. Since we know that the Raetians left Mesopotamia at the time of the Sea-people-Storm (from the 13./12. centuries B.C., cf. Tóth 2007a), the Raetians not only brought their writing that they adopted from the Sumerian-Hungarians to Europe where it developed into the “Northern Etruscan Alphabets”, but also several common Sumerian-Rhaetic words like German Rätsel, English riddle, the Raetic main goddess “Reitu/Ritu”, German reden, English to read and many others that testify the extensive contacts between Hungarians and Raetians already in their common homeland Mesopotamia. This underlines, of course, the extraordinary status of these two people in the history of whole Europe, Asia, Africa and Australia which should be investigated according to the results shown in EDH-1-4. How far the Sumerians came, is shown best with the Sumerian inscription of La Fuente Magna, La Paz, Bolivia (Marini 1985, 1986, 1989). That the purely linguistic predictions of EDH are solid was shown these days by a genetical publication of the universities of Pavia, Torino, Firenze (Italy), Tartu (Finland), Ufa (Russia), Hamburg (Germany) and Stanford (USA): This publication (Achilli 2007) proves that the Etruscans are closely related to the Turks. But given the many common words in Etruscan and Hungarian (Alinei 2003, Tóth 2007a, 2007b), the genetical relationship of Etruscan to both languages is only valid when these languages have as common basis Sumerian.

4. Bibliography

- Achilli, Alessandro et al., Mitochondrial DNA variation of modern Tuscan supports the Near Eastern origin of Etruscans. In: *The American Journal of Human Genetics* 80, April 2007, pp. 759-768
- Aistleitner, Joseph, *Wörterbuch der ugaritischen Sprache*. Berlin 1967
- Alinei, Mario, *Ősi kapocs. A magyar-etruszk nyelvrokonság*. Budapest 2004
- Badiny, Jós Ferenc, *Igaz történelmük vezérfonala Árpádig*. Budapest 2001
- Bárczi, Géza, *Magyar szófejtő szótár*. Budapest 1941
- Benkó, Loránd (et al.), *A magyar nyelv történeti-etimológia szótára*. 3rd vol. Budapest 1976
- Benkó, Loránd (et al.), *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*. Budapest 1992ss.
- Beregszászi, Paulus, *Ueber die Aehnlichkeit der hungarischen Sprache mit den morgenlaendischen*. Leipzig 1796
- Blažek, Václav, *Basic Word Lists of Ancient Languages of the Near East*. In: *History of Language* 3/1, 1977
- Braun, Jan, *Sumerian and Tibeto-Burman*. Warszawa 2001
- Brunner, Linus, *Die gemeinsamen Wurzeln des semitischen und indogermanischen Wortschatzes*. Bern and Munich 1969
- Brunner, Linus, *Malayo-Polynesian Vocabulary with Semitic and Indo-European Roots*. San Diego 1982
- Brunner, Linus and Tóth, Alfréd, *Die rätische Sprache – enträtselt*. St. Gallen 1987
- Budenz, József, *Magyar-ugor összehasonlító szótár*. Budapest 1873-81. Reprint under the title “A Comparative Dictionary of the Finno-Ugric Elements in the Hungarian Vocabulary”, ed. by Gyula Décsy, Bloomington 1966
- Castrén, M. Alexander, *Wörterverzeichnisse aus den samojedischen Sprachen*. Kopenhagen 1974
- Chong, Peter D., *Uralic and Altaic Etymological Lexikon*. Ms. 2003 (formerly published as e-book: www2.4dcomm.com/millenia/uaetym0x.html)
- Clarke, Hyde, *Himalayan origin and connection of the Magyar and Ugrian*. Reprinted from the *Journal of the Anthropological Institute*, August 1877, 21pp.
- Czuczor, Gergély and Fogarasi, János, *A Magyar nyelv szótára*. Pest 1862-74. CD-ROM Budapest 2003
- Deimel, P. Anton, *Šumerisches Lexikon*. Paris 1928ss.
- Delitzsch, Friedrich, *Sumerisches Glossar*. Leipzig 1914

- Dempwolff, Otto, *Vergleichende Lautlehre des austronesischen Wortschatzes*. Hamburg 1934-38, Reprint Nendeln 1969
- Fuhler, John Thomas, Linguistic evidence linking the Algonquian language family to the Afroasiatic language family. in: *Epigraphic Society of American Occasional Publications (ESOP)* 25, 2007 (in print)
- Gesenius, Wilhelm, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. 17th ed, Berlin 1962
- Glassner, Jean-Jacques, *The invention of Cuneiform Writing in Sumer*. The Johns Hopkins U.P. 2003
- Gostony, Colman-Gabriel, *Dictionnaire d'étymologie sumérienne*. Paris 1975
- Groom, Nigel, *A Dictionary of Arabic Topography and Placenames*. Beirut 1983
- Jaritz, Kurt, Die kassitischen Sprachreste. In: *Anthropos* 52/5-6, 1957
- Jäschke, H.A., *A Tibetan-English Dictionary*. London 1881, Reprint Delhi 1987
- Kiss, Bálint, *Magyar régiségek*. Pest 1839
- Klein, Ernest, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language*. New York 1987
- Kluge, Friedrich, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearb. von Elmar Seebold. 24th ed. Berlin, New York 2002
- Labat, René and Zakar, András, *A sumér és akkád ékjelekről*. Garfield, N.J. 1976
- Lakó, György (et al.), *A magyar szókészlet finnugor elemei etimológiai szótára*. 3rd vol. Budapest 1978
- Lejeune, Michel, *Manuel de la langue vénète*. Heidelberg 1974
- Lieberman, Stephen, *The Sumerian Loanwords in Old-Babylonian Akkadian*. Havard U.P. 1977
- Marini, Alberto, A Sumerian inscription of the Fuente Magna, La Paz, Bolivia. In: *Epigraphic Society of America Occasional Publications (ESOP)* 13, 1985, pp. 9-13; 15, 1986, pp. 117-118 and 18, 1989, pp. 180-183
- Meissner, Bruno and Oberhuber, Karl, *Die Keilschrift*. Berlin 1967
- Oberhuber, Karl, *Sumerisches Lexikon*. Innsbruck 1990
- Orel, Vladimir E. and Olga V. Stolbova, *Hamito-Semitic Etymological Dictionary*. Leiden, New York, Köln 1995
- Podhorszky, Ludwig, *Etymologisches Wörterbuch der magyarischen Sprache genetisch aus chinesischen Wurzeln und Stämmen erklärt*. Paris 1877
- Rédei, Károly, *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Budapest 1986ss.
- Rheinisch, Leo, *Die Nuba-Sprache. II: Nubisch-deutsches und deutsch-nubisches Wörterbuch*. Wien 1879

- Ritter, Ralf-Peter, Ungar. Óperencia "sagenhaftes Meer". In: Krisch, Thomas et al. (edd.), *Analecta homini universali dicata. Fest. Oswald Panagl*. Stuttgart 2004, pp. 472-477
- Römer, W.H.Ph., *Die Sumerologie. Einführung in die Forschung und Bibliographie in Auswahl*. 2. Aufl. Münster 1999
- Sára, Péter, *A magyar nyelv eredetéről másképpen*. Budapest 1994
- Starostin, Sergei, Dybo, Anna, Mudrak, Oleg, *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*. Leiden, Boston 2003
- Swadesh, Morris, *Linguistic relations across Bering Strait*. In: *American Anthropologist* 64, 1962, pp. 1262-1291
- Thureau-Dangin, F., *Les homophones Sumériens*. Paris 1929
- Torma, Zsófia, *Ethnographische Analogieen*. Jena 1894
- Tóth, Alfréd, *Etymological Dictionary of Hungarian (EDH)*. 4 parts. The Hague 2007
- Tóth, Alfréd, *Rätisch und Etruskisch: zu einer Neubestimmung ihres Verhältnisses*. In: *Anthropos* 102, 2007, pp. 224-230
- Tóth, Alfréd, *The Raetic inscriptions: First edition with translation and bibliography*. In: *Epigraphic Society of America Occasional Publications (ESOP)* 25, 2007
- Tóth, Alfréd, *Überlegungen zu einer relativen Chronologie der rätischen Sprache*. In: *Zeitschrift für Sprache und Sprachen* 35, 2007
- Tóth, Alfréd and Brunner, Linus †, *Raetic: A Semitic Language in Central Europe*. Danvers (Mass.) 2008 (in print)
- Trubetzkoy, N.S., *Gedanken über das Indogermanenproblem*. In: *Acta Linguistica* 1, 1939, pp. 81-89
- Vlassa, Nicolae, *Chronology of the neolithic in Transylvania, in the light of the Tărtăria settlement's stratigraphy*. In: *Dacia* 7, 1963, pp. 485-495
- Von Sadovszky, Otto, *The Discovery of California: A Cal-Ugrian Study*. Los Angeles and Budapest 1996
- Wadler, Arnold, *Der Turm von Babel*. Basel 1935, Reprint Wiesbaden 1997
- Walde, Alois, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. 2. Aufl. Heidelberg 1910
- Wehr, Hans, *Arabisches Wörterbuch*. 4. Aufl. Wiesbaden 1968
- Zimmern, Heinrich, *Akkadische Fremdwörter als Beweis für babylonischen Kultureinfluss*. Leipzig 1917

**Another Hungarian-Raetic isogloss:
Hung. gede, gida, gödölye “kid, little
goat.”**

Az egyetlen HASZOS-omnak.

1. Introduction

After our earlier study about the common Sumerian origin of Hungarian rejteni/rejlik and Raetic Ritu as well as many related words in several languages and dozens of language families that showed that both the Hungarian and the Raetic word, from which all other words spread out, go back to one and the same Sumerian root-word (Toth 2007a), I would like to show in the present study the common origin of Hungarians and Raetians in tracing back Hung. gede, gida, gödölye to Raet. khat-, gad- “little goat” - obviously without having a common Sum. basis.

2. Word history in the different language families

In the “Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen” (Benkő et al. 1992ss.), we find the following etymologies for Hung. *gede*, *gida*, *gödölye*:

“Zum Grundwort vgl. mundartlich *gid* (Lockruf für Schweine). Ähnliche Benennungen, die auf einen Lockruf zurückgehen: dt. *Kitz* ‘Junges von kleinen Wiederkäuern’, alb. *k’ith* ‘junger Bock’, usw. – Aus demselben Grundwort mit einem anderen diminutiven Bildungssuffix: *gedi* ~ *gidi* ‘Zicke, Kitzlein, Kitz’. Von ungeklärter Zugehörigkeit” (1992, pp. 460s.).

“Aus demselben Grundwort wie *gida* mit diminutivem Bildungssuffix –l > -ly. Herleitung aus dem Dt. ist kaum wahrscheinlich” (1992, p. 472).

Aside from the fact that the name of the goat has hardly been derived from a mating call for pigs, the Albanian form indicates clearly that the Hung. words cannot be derived from German as insinuated in the second entry. So, all that stays from EWU’s information is “von ungeklärter Zugehörigkeit” = “of unknown origin” = “ismeretlen eredetű”.

According to Bárczi (1941, p. 97), Hung. *gödölye* is “valószínűleg a német nyvj. *gittele* ‘nőstény kecskegida’ átvétele”.

As already stated, the Alb., and – as we will see – other forms in different languages exclude a German origin. Furthermore, Germ. *gittele* cannot explain Hung. *gede* and *gida*.

The assumed German respectively “unknown” origin of these words is also due to its total lacking in the other “Finno-Ugric” or “Uralic” languages, and therefore, the other Hungarian and Uralic etymological dictionaries do not even mention it. The best information, however, we find as usual in Czuczor-Fogarasi’s (1862) “A magyar nyelv szótára”:

GED, elvont gyök. Ha figyelemre méltatjuk a következő rokonhangú héber szókat: (ki-, le-, elvág), , (levág, kivág, tör), (gedó, gida, melyet a nyelvbuvárok a hasonló hangú arab gyöktől származtatnak, ez pedig el-, leszakasztást jelent), akkor könnyen feltaláljuk a *ged* szó közelebbi értelmét, mind a székelyes *gedeleg*, *gedelget* szókban, melyek szûk, szigorú táplálékot jelentenek (mint a levágott v. letörött ágé), mind a *gedél* szóét, melynek értelme: csalogatás, édesgetés, hízélgés, mintegy a többiek közül kiszakasztás, kiválasztás. Ez utóbbi értelemben rokonok vele *ked*, *kegy* gyökök is.

GEDA, I. GEDÓ.

GEDE, (1), (ged-e) elvont törzsök, melyből gedél, gedélés, gedélet erednek. Jelent csalogatást, édesgetést, hizelgést.

GEDE, (2), l. GEDÓ.

GEDE, (3), SZARVAS~, falu Nógrád megyében; helyr. Gedé-n, ~re, ~ről.

GEDÉL, (ged-e-el) áth. m. gedél-t. Valakit hizelegve, nyájasan, szerelmesen czirógat, csábitgat; túlságos kedvezéssel elront, megveszteget. Oktalan anya, ki gyermekét gedéli. Másképp: gegyel.

GEDELIG, (ged-el-ég) önh. és gyakor. m. gedeligtem v. gedelgítem, gedeligtél v. gedelgíttél, gedelgítt, htn. ~ni v. gedelgeni, v. gedelgni. Székelyesen am. szûken, szigorúan éldegel, tengődik.

GEDÉLÉS, (ged-e-el-és) fn. tt. gedélés-t, tb. ~ik. Cselekvés, melynél fogva valakit gedélünk. V. ö. GEDÉL.

GEDÉLET, (ged-e-el-et) fn. tt. gedélel-ít. Gedélés elvont értelemben véve.

GEDELGET, (ged-el-g-et) áth. és gyak. m. gedelget-tem, ~tél, ~itt. Székelyesen am. szûken, vékonyan, szigorúan táplálgat, tengődtet. Szathmár vidékén: gédelget.

GÉDELGET, l. GEDELGET.

GEDÉLTET, (ged-él-tet) mivel. m. gedéltet-tem, ~tél, ~itt. Eszközli, hogy valakit gedélnek.

GEDELYE, l. GÖDÖLYE.

GEDÓ, (ged-ó, rokonok vele a héber , latin haedus); fn. tt. gedó-t. Kecskéfi, kecskeolló, kis kecske. Kutyanak kutyó a fia, kecskének gedó. (Km.). Másképp a különböző tájnézetek szerint: geda, gedu, gida, gidó, s göde, gödölye.

GEDU, l. GEDÓ.

GIDA, (1), férfi kn. tt. Gidát. Gedeon helyett élünk vele bizalmasabb társalgásban. Másképp: Gedus. l. GEDEON.

GIDA, (2), l. GÖDÖLYE.

GIDE, puszta Szathmár megyében; helyr. Gidé-n, ~re, ~ről.

GIDÓ, l. GÖDÖLYE.

GIDOFALVA, erdélyi falu Háromszékben; helyr. Gidofalvá-n, ~ra, ~ról.

GÖDE, (göd-e) l. GÖDÖLYE, GIDA.

GÖDÉNY, (göd-ény) fn. tt. gödény-t, tb. ~ik. A legnagyobb vízi madarak egyike, melynek kanalas nyaka alatt erszényforma nagy bögye (gögje) van, fiai számára eledellel és itallal megtöltve. Innen a telhetetlenség és torkosság képjele. Iszik, mint a gödény. (Km.). Nagytorku gödény. (Pelicanus onocrotalus).

GÖDÖLŐ, GÖDÖLLŐ, mv. Pest megyében; helyr. Gödölő-n, ~re, ~ről.

GÖDÖLYE, (göd-öly-e) fn. tt. gödölyét. Kecskéfi, kis kecske, melyet a magyar gid, ged, gida szókkal hívogat, szólógat; gyöke rokon a héber , (gedi v. gdi), angol kid, svéd kidd, német Kitze szókkal, s megvan a latin hoed-(us) névben is. V. ö. GED, GID.

GÖDÖLYEAKOL, (gödölye-akol) ösz. fn. Akol, melyben gödölyéket tartanak, nevelnek.

GÖDÖLYEBŐR, (gödölye-bőr) ösz. fn. Gödölye-, vagyis fiatal kecskebőr, nyers vagy kikészített állapotban.

GÖDÖNY, puszta Zemplén megyében; helyr. Gödöny-be, ~ben, ~ből.

From Czuczor-Fogarasi we learn that *gede*, *gida*, *gödölye* and their phonetical variations and morphological derivations belong together to Hung. *gédelni* that does not even appear in the newest and biggest Hungarian dictionary, the “Magyar Német Nagyszótár” (2001), edited by the Hungarian Academy of Science, but for example shows up in Szinnyei’s “Magyar Tájszótár” (1893, p. 684), which informs us, that a side form of *gédelni* is *dédelni* with its derivation *dédelgetni* in the same meaning of “*csalogatni, édesgetni, hízelegni*” given by Czuczor and Fogarasi. Furthermore, most interestingly, Czuczor and Fogarasi propose a Semitic etymology for our words.

Since Semitic etymologies are generally not accepted anymore by true Finno-Ugrists – despite such great works like Beregszászi (1796), Kiss (1839), Giesswein (1887, 1888), Zakar (1975) and the many Akkadian etymologies in the various works of Ida Bobula (f. ex. Bobula 1951, 1967) -, this leads us back to the etymology proposed for *dédelgetni* by EWU:

“Der Stamm könnte mit dem von *gida*, *gödölye* zusammenhängen; das Wort wurde ursprünglich wahrscheinlich im Zusammenhang mit Tieren gebraucht.” (1992, p. 247).

But vice versa, under *gida* and *gödölye*, EWU doesn’t refer to *dédelgetni*. Most remarkable is the assumption by EWU that the meaning of “to caress” should be derived from the name of the goat (1992, p. 247) which was itself derived from that of the pig (1992, pp. 460s.). This idea goes probably back to an expired false etymological connection of German *kitzeln* “to tickle” and *Kitz* “kid” (Kluge 2002, p. 491). Since the German etymology has been proven false decades ago, the Hungarian etymology proposed by EWU is false, too.

Since all existing etymological dictionaries of Hungarian and Uralic agree that *gede*, *gida*, *gödölye* don’t have a FU/Uralic etymology, since etymological connections with German have been proven mistaken (and no other borrowings have been proposed), we may return to Czuczor-Fogarasi’s proposal of a Semitic etymology. But we don’t start with Hebrew and Aramaic like our ancestors did following the languages of the bible, because after these first attempts to trace back Hungarian etymologies to Semitic roots, Akkadian was deciphered already in the 19th century, and since the early 80ies of the 20th century, Raetic was proven to be a Semitic language, most closely related to Akkadian and the only ancient Semitic language spoken in Central Europe between ca. 1200 B.C. to the 8th century A.D. (Brunner and Tóth 1987, Tóth 2007b).

The Raetic inscriptions in which the word for “goat” – one time in the singular and one time in the plural – appear, are the following:

USIPE KHATIV MIAPE

“Multiply the kids (goats)! (Here is) sacrificial food.”

(Brunner and Tóth 1987, p. 60; Tóth and Brunner 2008, p. 85)

ETU KHAT

“I give a kid (goat).”

(Brunner and Tóth 1987, p. 58; Tóth and Brunner 2008, p. 87)

In Tóth and Brunner (2008, p. 115), we find the following information:

KHAT for *GADA “kid (little goat) (Acc. Sing.)”, KHATIV for *GADIU id. (Acc. Pl.)” = Akkadian gadû, Arabic ġady, Hebrew, Aramaic gedī “id.” (Raet. Acc. Pl. –iu = Akk. – ē)

Von Soden’s assumption (1965, vol. I, p. 273) that the Akkadian word is a borrowing from Aramaic is impossible because of the age of the Akkadian word, because of its presence in Raetic and because the word is common-Semitic.

Since both Sumerian and Raetic were spoken in Mesopotamia and since mutual borrowings are galore (cf. Zimmern 1917, Lieberman 1977), we have to check if the common-Semitic stem *ged-, gad- “kid, goat” could be borrowed from Sumerian, the oldest testified language in the Euphrates-Tigris area. In the best and most updated reference work, the “Sumerian Dictionary of the University of Pennsylvania”, we find the following Sumerian words for “goat”, their Akkadian equivalents and the contexts in which they appear:

durah [GOAT] (499x: Ur III) wr. durahx(DARA4); durah "wild goat, mountain goat" Akk. turāhu

LAK20 [GOAT] (3x: ED IIIa, 1st millennium) wr. LAK20 "male goat"

maš [GOAT] (10699x: ED IIIa, ED IIIb, Old Akkadian, Lagash II, Ur III, Early Old Babylonian, Old Babylonian, 1st millennium) wr. maš2; maš "goat; extispicy; sacrificial animal for omens" Akk. būru; urīšu

mašdara [GOAT] (1x: Old Babylonian) wr. maš2-tarah "young wild goat?"

mašdarea [PAYMENT] (359x: ED IIIb, Old Akkadian, Lagash II, Ur III) wr. maš-da-re-a; maš2-da-re-a; maš2-da-re6-a; maš-da-re6-a "a type of payment" Akk. irbu

mašgal [GOAT] (3581x: Old Akkadian, Lagash II, Ur III, Early Old Babylonian, Old Babylonian) wr. maš2-gal "billy goat" Akk. mašgallu

mašnita [GOAT] (1x: Old Babylonian) wr. maš2-nita "male goat" Akk. daššu

mašuzudak [GOAT] (13x: Old Babylonian) wr. maš2-uzud-da; maš2-uzud "breed-goat"

sala [GOAT] (2x: Old Babylonian) wr. sa-la2; za-la2 "bug-ridden, lousy"

suhurmaš [FISH] (7x: Old Babylonian) wr. suhur-maš2ku6; suhur-mašku6 "a mythical fish" Akk. bitrû; suhurmašû

šadug [~GOAT] (800x: ED IIIb, Old Akkadian, Ur III) wr. ša3-dug3 "a designation of goats"

šeg [ANIMAL] (15x: Old Babylonian) wr. šeg9 "a deer or mountain goat" Akk. atūdu

šegbar [ANIMAL] (346x: Old Akkadian, Ur III, Early Old Babylonian, Old Babylonian) wr. šeg9-bar "a deer or mountain goat" Akk. šapparu

uzud [GOAT] (3299x: ED IIIa, ED IIIb, Old Akkadian, Lagash II, Ur III, Early Old Babylonian, Old Babylonian, 1st millennium, unknown) wr. uzud "(female) goat" Akk. enzu

uzudga [GOAT] (1x: Old Babylonian) wr. uzud-ga "milk goat"

Obviously, none of these words can be related phonetically to Hungarian gede, gida, gödölye. Therefore, having used the “stratigraphic method” of traditional etymologists, the oldest possible root for our Hungarian words is in accordance with Czuczor and Fogarasi Semitic.

Having found the only possible etymology instead of being satisfied with the “unknown etymology” proposed by the Finno-Ugric Hungarian dictionaries or the mistakes offered by them, we may in a next step try to connect the Semitic root *gad-, ged > Raet. khat-/gad-, Akk. gadû, Arab. ġady, Hebr., Aram. gedī “kid, goat” with phonetically and semantically similar words in other languages.

In the Indo-European languages, we find Latin haedus “young he-goat” (Walde 1910, p. 359), Old High German geiz, Gothic gaits “kid”, (Swiss) German Geiss, Gitz, Gitzi, English goat, kid. A hypothetical root PIE *ghaidos, assumed by most Indo-Europeanists, is senseless, because we have only one Italic and one old Germanic record. Moreover, the PIE form doesn’t explain the Semitic cognates that have always initial g- and not, as one would assume (cf. Brunner 1969, p. 46) h-. Wadler’s proposal to relate Sum. udu “sheep, lamb”, Latin haedus and Hebrew gedī (1997, p. 162) presupposes a phonetic development Ø- > h- > g-, which is impossible, while the reverse development is possible.

3. Conclusions

Like in my earlier study (Tóth 2007a), I have shown here the common Hungarian and Raetic origin by using only one isogloss. Unlike Hung. *rejteni/rejlik*, whose stem is present in several languages around the world, the word for “little goat” seems to be only present in the Semitic languages, in Hungarian, in Latin and in very few German languages. Thus, the Latin word could be a borrowing from a Semitic language, and the German reflexes borrowings from Latin.

The present study is indeed an even stronger proof of the common Hungarian and Raetic origin, since it shows that the Hungarians must have taken their word for “little goat” directly from the Raetians still in Mesopotamia, i.e. before Sumerians and Akkadians split, and this means between the 26th and the 13/12th centuries B.C., since the first date indicates the oldest Raetic records and the second date the Raetic exodus at the time of the Sea-People-wars (cf. Tóth 2007b). Perhaps the fact that the word for “little goat” is not present in the other language families researched in EWU (Tóth 2007) - not even in the other Uralic and Altaic languages – proves that the word was taken from the Raetians only by these Sumerians who wandered into the Carpathian basin to become the Hungarian nation. This, however, must have been very early, since according to EWU, chapter 5, Hungarian shares from all the languages of the world the highest percentage with Sumerian. Therefore, we come to the conclusion that the Hungarians borrowed the words “*gede, gida, gödölye*” from the Raetians still in the 2nd millennium B.C.

The results of this study were already finished and communicated to many colleagues – yet not published, when, on October 17, 2006, the French genetician Pierre Taberlet’s study (Fernández 2006) appeared, in which a team of 9 scientists proved that the goat originates in the Zagros mountains in Mesopotamia. This genetical study, fully independent from my results presented here and from linguistics at all, does not only corroborate the validity of our linguistic reconstruction, but is extremely interesting insofar as the Zagros mountains and their antique population, the Subaraens (cf. Ungnad 1936), are still today considered by many Hungarologists (cf. f. ex. Bíró 1986a, 1986b) the original homeland of the *sabarthoi/ subartoi asphaloi* mentioned by Konstantinos Porphyrogenetos (Moravcsik 1983, pp. 261ss.). Since the only Zagros language from which we know at least a few names and words, is the language of the Kassites (cf. Jaritz 1957), which adopted very early Akkadian and whose language is thus still unclear as far as its genetical family is concerned, the scrutiny of Jaritz’s word list could probably enlighten not only the origin of Kassite, but also its relation to Sumerian-Hungarian and Raetic.

4. Bibliography

- Bárczi, Géza, Magyar szófejtő szótár. Budapest 1941
- Benkő, Loránd (et al.), Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Budapest 1992ss.
- Beregszászi, Paulus, Ueber die Aehnlichkeit der hungarischen Sprache mit den morgenlaendischen. Leipzig 1796
- Biró József, A Szabirok őstörténete, Buenos Aires, 1986.
- Biró József, Szabir-Magyar történet ősi gyökerei, Buenos Aires, 1986.
- Bobula, Ida, Sumerian Affiliations. Washington D.C. 1951
- Bobula, Ida, Herencia de Sumeria. Mexico City 1967
- Brunner, Linus, Die gemeinsamen Wurzeln des semitischen und indogermanischen Wortschatzes. Bern and Munich 1969
- Brunner, Linus and Tóth, Alfréd, Die rätische Sprache – enträtselt. St. Gallen 1987
- Czuczor, Gergely and Fogarasi, János, A magyar nyelv szótára. Pest 1862-74, CD-ROM Budapest 2003
- Fernández, Helena et al., Divergent mtDNA lineages of goats in an early neolithic site, far from the initial domestication areas. In: Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS) vol. 103, no. 42, October 17, 2006, pp. 15375-15379
- Giesswein, Sándor, Mizraim és Assur Tanusága. 2 vols. Győr 1887, 1888
- Halász, Előd, Földes, Csaba, Uzonyi, Pál, Magyar német nagyszótár. Budapest 2001
- Jaritz, Kurt, Die kassitischen Sprachreste. In: Anthropos 52/5-6, 1957
- Kiss, Bálint, Magyar régiségek. Pest 1839
- Kluge, Friedrich, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Bearb. von Elmar Seebold. 24th ed. Berlin, New York 2002
- Lieberman, Stephen, The Sumerian Loanwords in Old-Babylonian Akkadian. Harvard U.P. 1977
- Moravcsik, Gyula, Byzantinoturcica. 2nd vol. Leiden 1983
- Szinnyei, József, Magyar tájszótár. Budapest 1893-1901, Reprint ibd. 2003
- Tóth, Alfréd, Etymological Dictionary of Hungarian (EDH). 4 parts. Mikes International, The Hague 2007
- Tóth, Alfréd, The riddle of “riddle”, Hung. rejteni and the common origin of Sumerians and Raetians. Mikes International, The Hague 2007 (= Tóth 2007a)
- Tóth, Alfréd, Überlegungen zu einer relativen Chronologie der rätischen Sprache. In: Zeitschrift für Sprache und Sprachen 35, 2007 (= Tóth 2007b)

- Tóth, Alfred and Brunner, Linus, Raetic: A Semitic Language in Central Europe. Danvers (Mass.) 2008 (in print)
- Ungnad, Arthur, Subartu. Berlin and Leipzig 1936
- Von Soden, Wolfram, Akkadisches Handwörterbuch. Wiesbaden 1965ss.
- Wadler, Arnold, Der Turm von Babel. Basel 1935, Reprint Wiesbaden 1997
- Walde, Alois, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. 2nd ed. Heidelberg 1910
- Zakar, András, A sumér nylevről. Fahrwangen 1975
- Zimmer, Heinrich, Akkadische Fremdwörter als Beweis für babylonischen Kultureinfluss. Leipzig 1917

ABOUT THE AUTHOR

ALFRÉD TÓTH was born in 1965 in St. Gallen (Switzerland), his native tongue is Hungarian. Received two PhD's (1989 Mathematics, University of Zurich; 1992 Philosophy, University of Stuttgart) and an MA (General and Comparative Linguistics, Finno-Ugristics and Romanistics, University of Zurich 1991). Mr. Tóth is since 2001 Professor of Mathematics (Algebraic Topology) in Tucson, Arizona. He is member of many mathematical, semiotic, cybernetic and linguistic societies and scientific board member of eight international journals. Lives in Tucson and Szombathely where his family comes from.